

Průřezové téma: **Společnost pro všechny**

Očekávaný výsledek učení: PTS-000-000-ZV9-005

Kriticky posoudí uplatňování demokratických principů ve škole a formuluje návrhy podporující demokratické procesy.

Popis úrovně Splněno

- Prezентuje alespoň jeden vlastní nebo skupinový návrh na podporu demokratických procesů ve třídě, škole nebo blízkém okolí.
- Zhodnotí představené návrhy na podporu demokratických principů ve třídě, škole nebo blízkém okolí z pohledu užitečnosti, možnosti realizace, případně dalších kritérií.

Válka na Ukrajině

Autor materiálu: Tomáš Hazlbauer

Anotace

Aktivita je určena primárně pro žáky 8.–9. ročníků ZŠ. Cílem lekce je společně formulovat doporučení pro třídu, co dělat, když není v souladu, když řeší emočně vypjaté situace a témata, kdy hrozí ohrožení základních demokratických principů. Cesta k tomuto cíli vede přes debatu o válce na Ukrajině a přes prožitek bezpečného prostředí pro debatu. Žáci následně debatu reflektují z pohledu „umění být spolu“ – co aktivita a prožitek s tím spojený přinesly do třídního procesu a do skupinové dynamiky třídy. Aktivita je průřezová, je zacílena na demokratickou kulturu a bezpečný prostor pro debatu. Rozvíjena je dovednost formulování budoucích scénářů prozkoumávání reality z různých perspektiv osobnostní, občanské dovednosti spojené se zájmem o veřejné dění a s formováním svobodného názoru.

Popis realizace

1. ČÁST: BEZPEČÍ VE SKUPINĚ

JAK SE CÍTÍME – SDÍLENÍ V KRUHU (45 minut):

1. Uspořádejte prostor a sedněte si s žáky do kruhu.
2. Popište, jak se cítíte a co zažíváte vy jako učitelé osobně v souvislosti s válkou na Ukrajině.
3. Nechte žáky ukázat na škále, jak se cítí oni (palec dolů příšerně, palec nahoru dobře, mezi tím různá míra...).
4. Zeptejte se, zda chce někdo sdílet: „Co vyjadřuje míra, kterou jste právě ukázali?“, „Jak vám tedy je a proč?“

POZN: Pokud budete mít ve třídě hodně žáků, kteří na tom nejsou dobře, nebo i jednoho, který je na tom vyloženě špatně, zůstaňte v této fázi a vyzkoušejte aktivitu Horkovzdušný balón.

Horkovzdušný balón:

Každý si na papír nakreslí horkovzdušný balón. Do oblasti závaží zapisuje „Co mě tíží“, do oblasti balónu „Co mě nadnáší“. Kdo chce, tak poté sdílí.

2. ČÁST: PRÁCE S KONTROVERZÍ VE TŘÍDĚ

EVOKACE (10 minut)

Jak začala válce na Ukrajině:

Pedagog žákům předá vstupní informace (odkazy níže v části „Zdroje“):

- video s V. Putinem a žádost V. Zelenského o pomoc,
- mapu Ukrajiny s vyznačením, kde všude byla v 1. den napadena,
- přehled o členských zemích NATO a promítnutí článku 5 smlouvy.

DISKUSE A NÁZORY (25 min)

- ZVEŘEJNĚNÍ KLÍČOVÉ OTÁZKY: *Měly by členské země NATO pomoci Ukrajině a vstoupit do ozbrojeného konfliktu s Ruskem?*
- V místnosti je vyznačeno 5 míst s možnými odpověďmi: naprosto souhlasím (1), spíše souhlasím (2), nevím (3), spíše nesouhlasím (4), naprosto nesouhlasím (5). Pedagog zveřejní otázku, ukáže místa a zadává instrukce:
 1. Postavte se na místo, které vyjadřuje váš názor. Sdělte si s okolostojícími důvody, proč jste se tak rozhodli.
 2. Spojte se v sousedních skupinách (1 a 2, 4 a 5, 3 se rozdělí na půl), sdílejte důvody a posbírejte nejsilnější argumenty pro vaši pozici.
 3. Vyslechněte ostatní skupiny s jiným názorem a jejich argumenty. Poté můžete změnit své pozice.
 4. Ve finálních skupinách můžete se staršími žáky zkusit formulovat argumenty třeba pomocí techniky R-E-A-L (aby u nich zazněl důvod, byl doložen příkladem, vycházel z analýzy a byl propojitelný, ověřitelný zdroji).

REFLEXE (10 min)

Okamžité emoční ošetření:

- Uzávřete aktivitu: smažte čísla, udělejte opět kruh, otevřete okno...
- Krátce zreflektujte: „*Jak se teď cítíte?*“, „*Co pro vás bylo nejtěžší?*“, „*Měnil někdo z vás v průběhu názor?*“, „*Co ho k tomu přimělo?*“

Uzávěrání lekce:

- Nesoulad je ok. Ne vždy dosáhneme konsensu, který u takovýchto témat není cílem.
- „Co si z dnešní diskuse odnášíte?“
- „Jaké další informace k tématu by vám pomohly? Zkuste je dohledat ještě dnes.“

3. ČÁST: TVORBA NÁVRHŮ POZITIVNÍCH PROCESŮ VE TŘÍDĚ

NAVÁZÁNÍ NA REFLEXI (10 min)

Napište si na papír individuálně: „Co si z dnešní hodiny odnášíte za ponaučení pro bezpečné a otevřené prostředí v naší třídě?“

NEDOKONČENÉ VĚTY VE DVOJICÍCH (15 min)

Sesedněte se do dvojic a společně formulujte odpovědi na tyto nedokončené věty:

- Vím, že k otevřenému prostředí ve třídě mohu já sám/sama přispět tím, že...
- Rozumím tomu, že po řešení něčeho kontroverzního pomůže, když...
- Nejdůležitější pro mě z pohledu bezpečí ve třídě dnes bylo...

VYÚSTĚNÍ AKTIVITY PRO PROCESY VE TŘÍDĚ (20 min)

Na základě nedokončených vět sdílejte:

- Co si z dnešní hodiny odnášíte za ponaučení pro bezpečné a otevřené prostředí v naší třídě?
- Prezentujte alespoň jeden vlastní návrh na podporu demokratických procesů ve třídě.

Vazba na klíčové kompetence

Název KK Složka KK Kód OVU	Znění OVU	Vzdělávací strategie
KK k podnikavosti a pracovní Nápady, příležitosti a výzvy KPP-NAP-000- ZV9-001	<i>Využívá příležitosti a výzvy pro rozvoj v různých oblastech vlastního života.</i>	- podněcuje divergentní myšlení žáků, integruji do výuky například: otevřené diskuse, otevřené otázky, kreativní úkoly, projekty - diskutují se žáky o hodnotách osobních, společenských, environmentálních, profesních - usilují o to, aby žáci lépe porozuměli světu kolem

KK k občanství a udržitelnosti Aktivní občanství, participace a přesvědčení o vlastním vlivu (zmocňování) KOB-PCP-000-ZV9-001	Účelně uplatňuje přímou činnost svůj vliv na změny v místním či širším okolí při respektování práv a zájmů druhých.	- vytvářím prostor a bezpečné prostředí pro vytváření a vyjadřování vlastního názoru žáků na dění okolo nich, sám uplatňuji respektující přístup a vedu k němu důsledně žáky, nekritizuji žáka za názor - podněcuji žáky k sledování a hodnocení různých událostí v místě, regionu, zemi i světě - podněcuji žáky k vytváření a vyjádření vlastního odůvodněného názoru na různé aspekty veřejného dění a ke kladení souvisejících otázek, k hledání a kritickému vyhodnocování informací a argumentaci, doplňujícími otevřenými otázkami je vedu k hlubšímu promýšlení názoru - vytvářím prostor a bezpečné prostředí pro otevřenou diskusi o významu vlastní aktivity, demokratických postupů, respektování a uplatňování práv, uplatňování různých zájmů – představuji jim a nechávám je navrhnout různé příklady, facilituji diskusi žáků a využívám osvědčené diskusní techniky
--	---	---

Metodický komentář pro učitele

Přestože se podle názvu může zdát, že tato aktivita směřuje k OVU z Výchovy k občanství *Kriticky posuzuje dění ve svém regionu, v České republice a ve světě*, není to tak. Cílem lekce je společně formulovat doporučení pro třídu, co dělat, když není v souladu, když řeší emočně vypjaté situace a témata, kdy hrozí ohrožení základních demokratických principů. A proto je tato aktivita navázaná na OVU Průřezového tématu Společnost pro všechny.

Tato ilustrace může být metodicky, facilitačně, emočně i časově náročná. Je možné ji realizovat jako dvě anebo tři vyučovací jednotky. V závislosti na tom, jak složitá situace s ohledem na válku dle vašeho odhadu ve třídě panuje.

NA CO SI DÁT PŘED LEKCI POZOR:

1. Bezpečné prostředí na prvním místě! Je možné, že někteří žáci budou mít opravdu velký strach (budou zažívat úzkost na základě toho, co vidí v médiích a slyší doma). Věnujte se především jejich prožívání.
2. Zobečňování do školy nepatří! V některých třídách budete mít Ukrajince, kteří budou mít strach o své příbuzné. V jiných zase Rusy či Bělorusy, kteří se budou obávat zobečňujících odsouzení. Zamyslete se, jaké žáky ve třídě máte. Pokud dojde ke stereotypizaci, upozorněte na ni.
3. Informujte se a ověřujte! I my jako vzdělavatelé máme svůj názor a svůj úhel pohledu, který může být dokonce i kontroverzní. Hledejme si důvěryhodné informace z více zdrojů, zdroje ověřujeme a vedme k tomu i žáky.

Je možné, že v lekci zůstanete jen u „povídání si o prožívání“ z války a abyste udrželi bezpečné prostředí, dál se nedostanete. Je v pořádku svou intuici poslouchat a realizovat jen to, na co máte schopnosti a sebedůvěru. Je zde propojení s OVU z PT Péče o sebe a druhé, ale je jen předpokladem pro další krok, a ne cílem lekce. Konkrétně by se pak žák aktivně podílel na vytváření podmínek pro vzdělávání podporujících bezpečí a přijímání druhými a umožňujících každému členovi školní komunity naplňování jeho individuálních vzdělávacích potřeb.

Druhá část lekce vychází z práce s kontroverzními tématy. Bývají extrémně náročné z pohledu nároků na facilitátora. Musí mít vyjasněný vlastní postoj ke kontroverznímu tématu a ten žákům nepředkládat. Cílem je provést je lekcí a vést celou techniku s ohledem na bezpečí ve skupině (tedy ošetřit úvodní a závěrečnou část), ošetřit diskusi ve skupinách a vyústění celé aktivity.

Diskusi je možné z aktivity při velké polaritě vynechat – stačí, když žáci řeknou své hlavní argumenty pro svůj postoj. Můžete také žáky upozornit na to, že čím radikálnější názor, tím více může přitahovat.

Techniku R-E-A-L můžete začlenit, anebo nemusíte – vede žáky k používání faktů v diskusi (R – reason, E – example, A – analysis, L – link).

Ve třetí části je z pohledu vyústění žádoucí reflektovat nejen obsah, ale i postoje. A přetavit zkušenost do pozitivně formulovaných návrhů žáků na zlepšení procesů a klimatu ve třídě. Tento scénář je samozřejmě poměrně minimalistický a třetí část může být jen evokací do dlouhodobější práce s klimatem třídy (např. až půlroční práce s třídou v rámci třídnických hodin). Můžete pracovat s nedokončenými větami, a zajistit tak větší dopad lekce na všechny žáky. V této fázi je důležité žákům pomáhat formulovat jejich myšlenky či doporučení a zapisovat je na viditelné místo a průběžně zjišťovat, zda to někdo vidí podobně. Velmi pravděpodobně bude toto jen úvodní sběr po vyústění aktivity s potřebou jej rozvinout v dalších hodinách.

Žáci díky lekci v rámci otevřené diskuse o kontroverzním tématu mohou využít příležitosti usadit si vlastní hodnotové ukotvení a přemýšlení o společenských hodnotách. Výzvou pro ně pak bude přenos do konkrétních doporučení pro fungování třídy. Tím také především uplatní svůj vliv na své okolí – na to, jak společně usilujeme o to, jak se společně díky lekci a jejímu vyústění ve třídě máme.

Pokud si nejste jisti, jak s žáky mluvit o válce, mohou vám pomoci například tyto podpůrné materiály:

- <https://ukrajina.npi.cz/blog/stresove-situace-u-deti-v-dobe-valecne-krize-priucka>
- <https://ukrajina.npi.cz/blog/nekdo-ma-strach-a-nekdo-ne-nic-z-toho-neni-spatne>
- <https://cedu.cz/4254/lekce-pro-ucitele-o-valce-na-ukrajine>
- <https://www.detstviceznasili.cz/novinky/jak-mluvit-s-detmi-o-valce>

Popis ověřování

Ověřujte především v návaznosti na poznámky v metodickém komentáři tyto aspekty:

- Jak žáci svobodně utvářejí vlastní názor a respektují názory druhých?
- Jak žáci využívají různorodé zdroje informací?
- Jak se žáci orientují ve veřejném dění a na základě čeho si na něj utvářejí názor?
- Jak žáci formulují své představy týkající se budoucího vývoje současné situace?
- Co žáci popisují, že jim v prostředí třídy při řešení kontroverzního tématu nedělá dobře a rozbíjí atmosféru ve třídě?
- Žáci prezentují alespoň jeden vlastní nebo skupinový návrh na podporu demokratických procesů ve třídě.
- Jaké návrhy žáci formulují, aby i přes složité téma „uměli být spolu“ a uměli podstoupit kontroverzní debatu?

Ukázka řešení

Velmi pravděpodobně se skupina rozdělí na ty, co budou zastávat postoj, že „zlu se nesmí ustupovat“ a ty, kteří „budou odmítat válku či jakékoliv násilí“.

Argumenty skupiny „zlu se nesmí ustupovat“:

- Když se členové NATO nezapojí, dřív nebo později Rusko zaútočí i na jiné země.
- Principiálně by se NATO mělo stavět za Ukrajinu, protože bojuje i naši válku.
- „Rusko neví, kde končí jeho západní hranice.“

Argumenty skupiny „odmítání války či násilí“:

- Přeci nechceme rozpoutat jadernou válku.
- Jakákoliv přítomnost jednotek NATO jen zvýší napětí v regionu.
- Je potřeba jednat o míru, a ne přilévat olej do ohně.

Obě skupiny mohou vnímat mezi sebou navzájem konflikt z důvodu protichůdných postojů. Technika společně s facilitátorem je provede procesem, kdy je možné mít jiný názor/postoj, a přesto mít možnost jej v bezpečném prostředí sdílet.

Vyústění aktivity:

- Žáci zformulují vlastní návrhy pro svou třídu:
 - Kdykoliv budeme mít nesoulad / opačné postoje / konflikt, „Mezeme si do 5rohů“.
 - Kdykoliv si vyměníme názory, vyvětráme a vystoupíme z „diskuse“.
 - Když ucítíme, že si říkáme jen názory a neznáme fakta, nedáváme tomu takovou váhu.
 - Kdykoliv do nás „vjedou“ emoce, sdílíme to. Řekneme, „že jsme naštvaní / máme strach...“.

Zdroje

Členské státy NATO podle let, kdy se staly členy. Online. ČT24. <https://ct24.ceskatelevize.cz/>. 2017. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/archiv/clenske-staty-nato-podle-let-kdy-se-staly-cleny-94520>. [cit. 2025-05-23].

Severoatlantická smlouva. Online. In: Wikipedia: the free encyclopedia. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-2025. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Severoatlantick%C3%A1_smlouva#%C4%8C%C3%A1nek_5. [cit. 2025-05-23].

HERODESOVÁ, Kateřina. Zuzano, bombardují nás. Ukrajina prosí Slovensko o pomoc. Online. Forum24. 2022. Dostupné z: <https://www.forum24.cz/zuzano-bombarduji-nas-ukrajina-prosi-slovensko-o-pomoc/>. [cit. 2025-05-23].

REUTERS. Projev ruského prezidenta Vladimira Putina k oznámení invaze na Ukrajinu. Online. Aktuálně.cz. 2024. Dostupné z: <https://video.aktualne.cz/projev-ruskeho-prezidenta-vladimira-putina-k-oznameni-invaze/r-7eca4716955811ec94760cc47ab5f122/r-c60cb4fc954d11ec87d40cc47ab5f122/>. [cit. 2025-05-23].

Russian invasion of Ukraine. Online. In: Wikipedia: the free encyclopedia. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2022, 18. 5. 2025. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:2022_Russian_invasion_of_Ukraine.svg. [cit. 2025-05-23].

Jak vyučovat kontroverzní témata: Balíček pro profesní rozvoj, vytvořený za účelem efektivní výuky kontroverzních témat. Online. Rada Evropy, 2017. Dostupné z: https://www.obcanskevzdelavani.cz/uploads/40fe76c036f4342d9274038d03240b78d9dc58f4_uploaded_2017_kt_jak-vyucovat-kt_ucitele.pdf. [cit. 2025-05-23]. Vydalo a přeložilo Centrum občanského vzdělávání FHS UK.